

Side 241 10 = 10-11-12-13-14-

15-16-17-18-19-

20

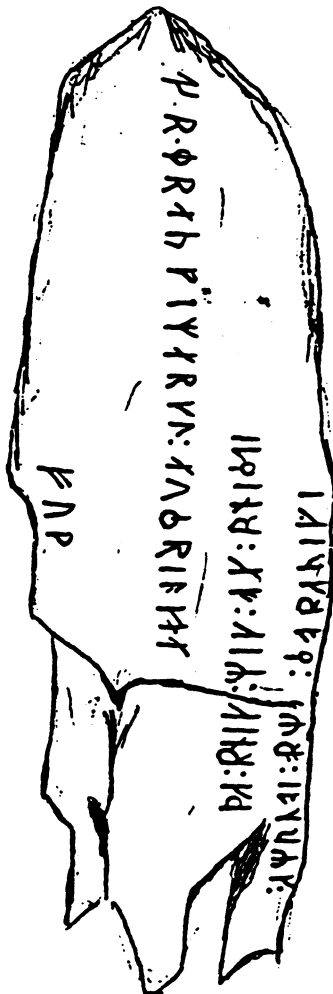
Ringeriki

Medlemsblad for
Ringerike Slektshistoriegruppe

Nr. 1.

April 1994.

Årgang 4.

HRINGARIKI.
Stiftet 25.4.1991.

MEDLEMSBLAD
FOR
RINGERIKE SLEKTSHISTORIEGRUPPE.

REDAKSJON:
EIGIL ELSRUD.
THORLEIF SOLBERG
KJELL HALLMANN.

<u>INNHALDSFORTEGNELSE:</u>		<u>SIDE:</u>
THORLEIF SOLBERG:	DRAPET PÅ HEGGEN I SOKNE DALEN 20. JANUAR 1682.	2.
TOM LARSEN:	MANDTAL OG BEREIGNING OFVER NORDERHOUGS PRÆSTEGJELD EFTER ALLERNAADIGSTE PAABUD OM PERUQVER, FONTANGER OG TIENESTE FOELKS LÖN DAT: D. 21. FEBR. ANNO 1711.	22.
EIGIL ELSRUD:	2. DEL AV FOLKETELLINGEN 1865 FOR HOLE PRESTEGJELD.	32.
LARS E. WINDJU:	LITT LÖKKEHISTORIE. FRA DET GAMLE HÖNEFOSS.	60.
RINGERIKE SLEKTS HISTORIEGRUPPE:	REFERAT FRA ÅRSMÖTET 1994.	67.
	ÅRSBERETNING 1993/94.	68.
	SLEKTS HISTORISK OG HISTORISK LITTERATUR TIL SALGS.	72.
	STYRET I RINGERIKE SLEKTS HISTORIEGRUPPE 1994/95.	72.

Thorleif Solberg:

X DRAPET PÅ HEGGEN I SOKNEDELEN 20.januar 1682.

Rettssaken etter drapet på Karl Halvorssen Bergsund eller Nøkleby den 20.jan.1682 er referert i Tingbok for Ringerike og Hallingdal nr.25, fra side 17 B. (Mikrofilmrull PF 1119). Saken gir et interessant bilde av hvordan forholdene kunne være i bondesamfunnet i den tida. Og det er vel første gang at langeleiken blir omtalt brukt til underholdning her i distriktet.

Det er mange av oss som kan rekne Karl Bergsund eller Bersund, som det da ble skrevet, som stamfar. Han var etter alt å dømme sjøl uskyldig i den bataljeh som her beskrives, for han ble drept "uten noget forutgående clammeri". Det er en tragedie som her rulles opp for oss. Likevel er det som det går en sus av gammel saga gjennom beretningen, nesten som om Snorre sjøl skulle ha stått for regien.

Mannsnavnet Karl forekommer forholdsvis sjelden i Norge i eldre tid. Professor E.F.Halvorsen skriver bl.a. i et brev: "På Ringerike forekommer navnet i et falskt brev datert Fjøs-vika 1406, men sikkert laget på 1500- eller 1600-tallet. Ellers dukker navnet først opp i 1528, da brukeren på Frok i Norderhov heter Karl, vel identisk med Karl Kopmannsen i brev fra 1529 og 1551. Deretter igjen i 1560, da brukeren på Hov heter Karl. 1610-1627 heter brukeren på østre Bønsnes Karl, 1622-1631 forekommer Karl på søre Semmen (som Asle Skollerud eier det meste av i 1660). Og 1612-1616 er det en Karl på Strande. Jeg skulle tro at dette navnet er kommet til Ådalen østfra, fra Hadeland, muligens via Karl Hov i Ullerål. Også på 1600-tallet hadde folket i Ullerål forbindelse med og eiendommer i Ådalen".

Den 8. febr. 1682 ble retten betjent på Tandberg tingstue i Norderhov prestegjeld på ringerike med efterfølgende lagrettemenn: Amund Skaugstad, Ole Vestern, Ole Skøyen, Jacob Trøttelsrud, Erik Tandberg og Bjørn Fleksiø. Var hos og overværende ko. ma. foged, Sr. Henrik Petersens fullmektige tjener, Christian Tomasen, samt bygdelenismannen Halvor Sætrang.

Hvorda Rønnau Aslaksdatter, sal. Carl Bersunds efterlatte hustru, ved Villads Trøgstad, fremstilte en del prov og vitnesspyrd, som han begjæret ved ed at måtte tages til forhør, angående det drap som for ungefehr 3 uker siden, skal være begått på hennes mann, forn. Carl Halvorsen Bersund, og sig til draget uti et bryllup på Heggen.

De derom nu her til stede og fremstillede prov er disse efternevnte, nemlig Kari Andersdatter, Sigri Mogensdatter Tveten, Ingeleff Knutsdatter Heggen, Anne Hansdatter, Åsmund Kjeldsen, Tosten Narvesen, Helge Veme. Nok Hans Røsby og Nils Kittelsen. Og eftersom en rytter ved hr. major Meyers Compagni ved navn Svend Nilsen for samme drap er angreben, så lot corneten mons. Hans Abell samme rytter her for retten fremstille, til prov at anhøre. Haver så forn. prov efter avlagt og foreleste borgered gjort deres proving og tilstand som følger.

Ingeleff Knutsdatter Heggen provet at den torsdag som i morgen bliver tre uker til, da gjorde hun brøllup med sin datter Ragnil Jacobsdatter og Åsmund Kjeldsen. Og samme torsdag aften som brudefolkene var kommen hjem fra kirken, og hadde et lidet stund sittet til bords, da kom også Carl Bersund og hans broder Bjørn Nyckleby samt Jon Follum derinn, mens ingen av dennem var buden til samme brøllup. Och hun så dem ikke førend hun kom inn i stuen, at de da var satt til bords med de andre folk, og de ble sittende der natten over, mens hun minnes ikke om der ble nogen av de andre gjester siddende hos dem så lenge, eftersom hun gikk til sengs ved ottemålstid. Och hun hørte den natt intet ont eller noget som kunne give årsak til clammeri eller uenighet. Om fredagen dernest efter, ungefehr mot halvgåen middag, da lagde Carl Bersund seg opp i et cammers at soffue. Og imidlertid at Carl var liggende at sove, da ved ungefehr midaftens tid, hån kom inn i

stuen, så hun først at forn. Svend Nilsen var kommen derinn, og han satt til bords med de andre, og hun vet ikke at han var tilbuden.

Derefter imot avdagingen kom Carl Bersund ned i stuen og satte seg ved bordet ved ytterbordsenden, og ble sittendes der nogen stund at få seg mat. Og hun satt nest hos Carl ned på forn. stedet, og Svend Nilsen satt på den annen side nest hos henne på for(?)stedet. Imidlertid kom også Jon Follum og satte seg jeffnsides Carl Bersund, dog sto der en fjel imellom dem, som et skillerom imellem høysetet og benken, som Jon satt på, og hun hørte intet som kunne gi årsak til clammeri, førend hun da hørte at Svend Kjeldsen sagde til Carl Bersund, du varst en god tillegger ved Hønnefos, du store Carl, du rike Carl, och du store monsior.

Dertil svarte Carl, intet er jeg så stor og intet er jeg så rik, det Gud har undt meg, det har jeg gjort hver rett og skjell for. Siden et langt stund derefter hørte hun ungefehr intet til den Sag, hun gikk både ut og inn i mellemstund, førend nogen tid derefter, da bad Carl en kvinne ved navn Kari Andersdatter leke et stykke på en langlek, da gikk samme Kari og satte seg opp ved bordet i benken overfor Carl, och hun begynte å leke, og Carl sang med henne på den Psalme: Vår Gud han er så fast en borg, og som han hadde sjunget noget frem i samme salme, da sprang Svend Nilsen opp med dragen kårde i hånden, og hugg bakvendt til Carl og rampte ham på luen som han havde på hoffuedet, och med det samme vendte Svend kården og stakk imot Carls bryst på den høyre side, men kården gikk ikke gjennom, men på skrå opp over akselen, svinget så atter kården og hugg Carl tvert over panden under hans luve, og hvorledes det da videre gikk til imellem dennem, kunne hun ikke se, eftersom det da kom mere folk imellem henne og dennem, men hun hørte nok megen leven av dem, og Carl kom straks efter ut på gulvet og sagde til henne, o hvor bar dette til, klaget seg for hemne at han havde fått skade, o Jesus bevare oss, hvor bar dette til. / Og^{som} hun spurte hvem det gjorde, svarte han at Svend gjorde det. Og han bad henne se hans hender som hun så var blodig, men hun kunne ikke se hva skade han hadde fått i hendene. Med det samme gikk hun ut fra dem, og et lite stund derefter kom Carl ut på gården, og hun møtte ham ved smide-døren, da klaget Carl seg ynkelig og sagde at han hadde fått skade, og sagde Gud være meg arme synder nådig, og bad Gud hjelpe seg, gikk så et lite stykke hen ovenfor et vedskjul, da falt han nesegrus og hun og et annet kvinnfolk, som hun

ei kan minnes hvem var, gikk opp til ham, da så hun at han kastet seg om og lå på ryggen, og hans munn var blodig, og hun ei så eller hørte at han enten talte eller rørte seg noget derefter. Og det var nogen stund ved på aftenen, og hun kom tilbake igjen fra Carl, da kom også Svend Nilsen ut på gården og hadde en dragen kårde i sin venstre hånd og en dragen kniv i den høyre hånd, og han løp oppad der som Carl Bersund lå, og gikk siden ned i gården igjen, hvor han siden gikk hen, aktet hun intet efter. Videre sagde hun seg ei have at prøve til nogen opplysning i saken.

Kari Andersdatter provet at hun først en fredag aften kom efter begjæring i fornevnte bryllup på Heggen, at leke for dem på langelek. Og visste intet av noe clammeri førend nogen litet stund efter at hun var innkommen, og Carl Bersund, Jon Follum og Svend Nilsen de satt neder ved ytterbord enden, likesom forn. Ingeleff Knutsdatter derom provet. Och Kari satt om i benken, da bad Carl henne sjunge. Da begynte hun å sjunge på en psalme, och da han ville ha sjunget en anden, da begynte hun den psalme: Min Gud han er så fast en borg, och Carl sang med henne. Och som han sang på det vers, det all verden full av djevler var, da så hun at Svend stakk til Carl med en dragen kårde, och vet ei hva skade han fikk derav, mens Carl sagde: O min broder, du stakk meg. Dertil svarte Svend: Du har slagit meg før. Dermed løp Bjørn Nøkleby til og slog Svend i hodet med sin neve, dermed bar det ut på gulvet med dem, og de droges der sammen uti på gulvet, och de feiet bordet opp imot vegg, så hun falt under bordet, och hun så aldeles intet videre, hvorledes dermed tilgikk, ei heller at fornemme at Carl hadde noen clammeri eller udstand med nogen andre. Som hun lå under bordet, da var Carl utkommen, og Svend var igjen i stuen, och som han også ville ut av stuen, ble han hindret og heftet av henne og en jente ved navn Anne Cathrine, dog slapp han ut fra dem et litet stund derefter. Och alt mens dette fornevnte skjedde, siger hun at der var ingen lys på bordet, men varmen brendte på skorstenen. Og som Kari noget lidet stund derefter kom ut i gården, da lå Carl død. Videre var ei hennes proffuing derom.

Sigrid Mogensdatter provet at hun også var i forn. bryllup om fredags aften, och fornåm ikke til nogen clammeri, førend var langt ut på kvelden. Da satt Carl Bersund, Jon Follum og Svend Nilsen neder ved ytter bordenden og Kari Andersdatter satt og

lekte for dem, like som forn. prov Ingeleff og Kari derom provede. Og Sigrid satt fremme ved døren, och hun så eller hørte intet til deres clammeri eller adfart, videre enn at hun så at de reigste seg opp ved bordet alle tre, både Svend Nilsen, Jon Follum och Carl Bersund, och de begynte så at rumstere och drages, så et stykke som var skjødt ved bordet falt ut, och Kari Andersdatter falt under bordet. Benken for samme bordende falt også ned, og det bar så ut på gulvet med dem, och ut ad døren. Carl gikk først ut, Jon Follum dernest efter og så Svend Nilsen derefter, som hadde en nøgen kårde i hånden. Men hun så ikke at Jon Follum hadde noe i hendene. Och som hun noget stund derefter kom ut på marken, så hun at Carl Bersund lå død, och hun så ikke videre til Svend, førend langt ut på natten, efter at de hadde lagt Carl inn på bordet, da kom Svend dit igjen som hun hørte av andre. Men hun så ham ei selv den tid. Provet end videre at den tid det således som forbemelt bar til sammen med dem ved bordet, da ble hun så redd at hun kastet seg ned under krakken som hun satt på, och ei turde se på dem. Videre var ei hennes prov derom.

Anne Jensdatter provet at henne aldeles intet om denne forn. clammeri og død ~~gl~~ laug bevisst eller hørt eller sett hvorledes dermed tilgåen, videre enn hun så at Carl Bersun, Jon Follum, Svend Nilsen och Kari Andersdatter, som lekte for dem, de satt alle neder ved bordenden, likesom de andre forn. prov derom har tilstått. Da hørte hun at Svend talte til Carl Bersun, og spurte ham om han ville bytte lue med ham. Dertil svarede Carl nei. din er bedre enn min, och sagde min koster kun fem mark. Men din koster mere, och hun hørte aldeles ingen vredaktig tale imellem nogen av dem. Men Kari Andersdatter begynte at sjunge på den psalme, Vår Gud han er så fast eb borg, det første vers och begynte på det andet, da gikk Anne Jensdatter ut efter nogen halm til en seng, och som hun kom tilbake igjen med halmen fra låven, da møtte Carl Bersun henne, som slog seg for brystet och sagde, Gud trøste meg, jeg haver fått skade, och løp igjennem svalen och ad i marken, overfor et vedskjul, som han siden fantes at ligge død. Lidet efter Carl hadde møtt henne, da kom Jon Follum også ut, och han spurte Ingeleff ad hvor Carl ble av. Da svarte hun ham at hun trodde han var død, dertil svarte Jon, sig ikke det, at det er så ille, och hun så ikke at Jon hadde noget gevær i hendene, ei

heller hørte han den tid haffue hafft udstand med nogen. Derefter kom Bjørn Nøkleby også utløpendes, och Svend Nilsen derefter og hadde en dragen kniv i sin høyre hånd, men hun aktet ikke om han hadde noegen kårde. Og som de gikk oppimot hvor Carl lå, untagen Bjørn, da sa Jon Follum til Svend Nilsen, som enda hadde den dragne kniv i hånden och holdt den langt ut fra siden - og bad ham løpe djevelen ivold. derfra.

Og som de kom da ned i gården igjen, da fornam hun at Svend var eftær Bjørn Nøkleby, och hun hørte det klang som han kunne ha hugget i bete vid-den med kården. Och Bjørn sprang fra hannom, men hørte ikke eller så ikke om han den tid gjorde Bjørn nogen skade. Men straks derefter løp Svend sin kos. Videre var ei hennes proving derom.

Aamund Kjeldsen provet at han aldeles intet bevisst hvorledes med forn. clammeri og dødslaug er tilgåen, ei heller nogen ord eller årsak dertil hørt eller sett, eftersom han siger at om forn. fredags aften den tid at Carl Bersund satt nede ved bordenden og fikk seg mat, och Svend Nilsen og Jon Follum satt der nede hos ham, likesom hans værmoder Ingeleff derom provet, og Anne som da satt fremme ved peisen og lekte på langeleiken, da gikk Aasmund och hans kvinne at legge seg, och Anne var ikke kommen her til bordet at leke den tid de lagde seg. Men om Lørdags morgen derefter, han kom ned i stuen, da så han først at Carl lå lik på bordet, og Svend Nilsen satt ved peisen, och Bjørn Nøkleby satt hos ham, och en tiggerdreng satt også derhos. Och da Aasmund kom inn, sagde han til Svend: Gud bevare oss, hvor der står her til, her står ikke vel til. Dertil svarte Svend: Hva hjelper det, og sagde djevelen fôr i den der skal rømme for en skjelm. Skal jeg dø, da skal jeg dø for en ærlig karll. Derefter gikk Aasmund ut og forn. tiggerdreng kom efter ham, og sa han skulle se til at han kunne få lure kniven fra Svend. Gikk så inn og kom straks ut til ham igjen med kniven, som var blodig opp til skaftet. Derefter var han og de andre tilstedeværende om at hefte forn. Svend Nilsen efter Carl Bersunds faders begjæring. Den forn. Svend Nilsens kniv ble nu av corneten mons. Hans Abell her uti retten fremvist, som Aasmund Kjeldsen vedstod at være den samme fornevnte som tiggerdrengen flide hannom. Svend Nilsen også nu her for retten vedgikk at det var hans kniv. Videre var ei hans proving.

Tosten Narvessen Veme prøvet at han var uti forn. bryllup på Heggen, men den tid denne clammeri och ulovelige dødsdrag er seg til- dragen, da lå han oppe i en annen stue med Helge Veme och flere, och så han aldeles intet hørt eller visst hvorledes dermed til- gåen. Men som det led langt ut på natten, da kom folk i gården opp och vekte dem, og sa at Carl Bersund var død, och bad de ville nogle av dem gå ned og se om han hadde nogle penger på seg, eller om han hadde breve på seg. Derefter gikk Tosten tillike med Helge Veme og Amund Veigsall ned i stuen at forfare derom. Da lå Carl Bersund død på bordet, men de fant ikke flere penge hos ham enn to skilling, en neffuer med nogle breffue uti, samt et ild- foür, hvilket ble sendt til Carls fader. Derefter beså de det ene sting som Carl Bersund hadde fåßt fremme i brystet, och som de så det, sagde de at det måtte have været gjort med en tollekniv, och de kunne ikke likere se enn det måtte have været gjort med en tolle- kniv. Da sagde Svend Nilsen som sto derhos, til Tosten, det vet du at jeg aldri haver brukt noen tollekniv. Tosten svarte at han visste intet derav. Da spurte Helge Svend Nilsen om han hadde no- gen kniv på seg, dertil han svarede, Jo. Da bad de ham ville lade dem se kniven. Dermed tok Svend tollekniven opp och viste dem, och samme kniv var blodig på begge sider alt opp til skaftet. Och at det var den samme tollekniv som corneten her nu til retten an- viste. Och som han hadde vist dem samme kniv, spurte de om han hadde flere. Da svarte han jo, och tok så en annen kniv opp och viste dem, och det var en som ikke var blodig. Videre var ei hans proving derom.

Helge Knudsen Veme prøvet like ord og enstemmig med forn. Tosten Narvesen, at have medværet, hørt og sett likesom forn. Tosten prøvet har.

Hans Røsby og Nils Kittelsen prøvet at en jente ved navn Anne Cathrine som omløber at trycke lintøy, hun har sagt for dem, at hun var i forn. bryllup på Heggen, och hun så Svend Nilsen stakk til Carl Bersund med en kårde, kastet så kården om i den annen hånd og stakk til Carl med en kniv, og gjorde det med bakvend hånd, og sagde at hun og Jon Follum gikk imellem dem at ville avstyre det. Disse forn. ord sagde de som beskikket videre efter lensmannens befaling av henne at have hørt.